

VERSLAG

over de werkzaamheden van de Commissie in 1977

Mijnheer de Minister,

De statutaire vergaderingen (drie algemene en zes afdelingsvergaderingen) hebben plaatsgehad te Brussel op 31 januari, 23 mei en 24 oktober 1977 in de lokalen van de Universitaire Stichting.

Lezingen gehouden op de algemene vergaderingen :

M. HOEBEKE : *Het toponiem Litfremis.*

Het bedoelde toponiem is de naam van een plaats te Maarke (nu Maarkedal) en aan de grens van Volkegem (nu Oudenaarde) en langs de weg die het verlengde is van de « Chaussée Brunehaut » te Flobecq. De oudste vindplaats stamt uit het hospitaal te Oudenaarde en dagtekent van 1272 (register 46bis, f° 12 r°) : *litfremis*. In het poortersboek van Oudenaarde is voor het einde van de 13de eeuw (ingeschreven begin 14de e.) onder de „poorters van buten” een *Rolkijn van lijffremijs* opgetekend (f° 224 v°). Andere en latere vormen zijn te vinden bij M. Gysseling, *Mededelingen Vereniging Naamkunde ...*, 1950, 1-2, blz. 21, nl. : 1291 *Neffremis*; ± 1460 vp de *Lijffremus* couter; ± 1480 (?) te *lijffremis*. In een persoonlijke mededeling gaf collega Gysseling nog op : 1331 te *litfremes* en *leffremes*; ± 1353 te *litfremes*; 1443 te *lijffremis* (alles uit bronnen van de St. Pietersabdij te Gent).

De etymologie is duister. Analoog met *Beaufremez* (Lille), a° 1174 *Bealfromeis*, door M. Gysseling vermeld in zijn *Toponymisch Woordenboek I*, 108 en daar verklaard als „Rom. Balufripi mansus” zou men voor *Litfremis* kunnen denken aan *Liudfripi mansus*, wat een plausiebele verklaring zou zijn : gen. van de psn. *Liudfriplus* + lat. *mansus*. Voor de ontwikkeling van *mansus* > *meis*, *mes*, *mé*,

metz e.d. zie men o.m. onder *Beaumé*, *Beaumetz* bij M. Gysseling, t.a.p., en Vincent, *Toponymie de la France*, 1937, p. 177, n° 417 *mansus*.

Met deze etymologie zou men gemakkelijk vrede kunnen nemen, indien het niet was dat in Zuid-Oost-Vlaanderen, op nauwelijks een 10-tal km. afstand van *Litfremis* ook niet een *fremees* zonder voorafgaand element *beau-* of *lit-* voorkwam. Om het *Beaufremez* dat we te Bossuit na 1505 aantreffen hoeven we ons niet te storen. G. Lussaert heeft het terecht als een migratiennaam verklaard (zie zijn *Toponymie van Bossuit, Moen en Outrijve*, paper, Oudenaarde 1968, blz. 10). Maar aan de grens van Ronse en Russeignies (Rozenaken) heeft een *fremees-velt* en ook een *fremez-berch* bestaan. Voor het eerste *dfremees velt*, a° 1367 of 1368, zie men J. De Coninck-G. Gadeyne, *Annalen van de Geschiedkundige Kring van Ronse* 1967, p. 175, voor het tweede (15de e.) idem, 1969, p. 23. Van de heer Gadeyne stammen nog de volgende vindplaatsen : 1426 op *fremeesberch* (chirograaf Ronse, nr. 215) en 1456 op *fremeesberch* (idem, nr. 237). In de 17de e. vindt men te Ronse als *t'vermerschberch*, waarin men een aanpassing aan het Nederlands dialect kan zien.

Men kan zich nu afvragen of *Litfremis*, *leffremis* e.d. gesplitst moet worden in *liftre* + *mis* (waartoe de etymologie uit *Liudfripi* moet leiden) of in *li(t)* + *fremes* en *freme(e)s* zelf in *fre* + *me(e)s* met *me(e)s* < *mansus*. Dan moeten *fre-* en *fremees* nog worden verklaard en *li(t)*. Het eerste, *fre-*, komt voor naast *froid-* in *Froi-metz* // *fremetz* waarvoor De Flou vindplaatsen opgeeft. Dat dit element *fre-* ook te Ronse zelf voorkwam, blijkt bovendien uit het bestaan van een *fremolin*, een molen binnen de vrijheid van Ronse. Dit *fre-* kan eventueel gelijkgesteld worden met *froid*, adj. : vgl. een *froidmont* te Ronse zelf en elders. Voor Moeskroen vermeldt De Flou, IV, kol. 342 een *froymontsberch*. Wat *li(t)-* betreft, is het niet onmogelijk er een pik. lidwoord *li* (m) achter te zoeken; de *t* kan onetymologisch zijn en alleen op grafische overleveringen berusten. In Zuid-Oost-Vlaanderen zou dan een vorm *fremees* zich op ten minste twee plaatsen hebben vastgezet.

Mocht deze zienswijze juist zijn dan impliceert dit, dat de persoonsnaam als verklaring voor het eerste element wegvalt. En men kan dan ook gaan twijfelen aan de verklaring van *Beaufre* uit *Balufripi*, te meer omdat *beau*, *froid-* en *grand-* als enig eerste lid verbindingen met *mansus* hebben aangegaan. Een etymolo-

gische verklaring *Litfremis* c.s. < *li*, lidw. + *froid*, adj. + *me(e)s* volgens het type *le froidcamp* (onder Moeskroen, De Flou, IV, 336) moet dan ook niet zonder meer worden verworpen en een verklaring *beaufremez* < *beau* + *fre* + *mansus* evenmin.

Aan de discussie namen deel : de heren Jodogne, Gysseling en Boileau. De heer Gysseling verdedigde de stelling dat men *lef-fremes* en *fremees* (beide Z.-O.-Vl.) toch best uit elkaar houdt.

A. GOOSSE . *Observations sur le vocabulaire de Camille Lemonnier.*

Lezing gehouden in de Vlaamse afdeling :

M. GYSSELING : *Een geografische verklaring van de taalgrens.*

Als we de taalgrens, die in de 8ste eeuw ontstaan is, reconstrueren, lijkt ze ongeveer samen te lopen met de beneden-Canche, via de bronnen van de Leie en zuidelijke bijrivieren, over Moeskroen en de bronnen van Dender, Zenne, Dijle, Gete, Vesder, Amblève, Ooster-Ourthe, Semois en Chiers. Ze loopt m.a.w. tussen de bekkens van de bijrivieren van de Beneden-Schelde en de Rijn enerzijds, die van de Boven-Maas anderzijds. Het is dus net alsof de rivierbekkens een aanzienlijke rol gespeeld hebben bij de totstandkoming van een Germaanse en een Romaanse leefgemeenschap. Dit houdt wellicht verband met het overwegend belang van de veeteelt in de Merovingische tijd.

Lezingen gehouden in de Waalse afdeling :

L. REMACLE : *L'origine des mots français exhaure et exhaurer (vocabulaire des mines).*

A. BOILEAU : *Arlon/Arel et Jalhay/Gellet.*

J. HERBILLON : *Le problème des toponymes en -baise et en -bise.*

L. LÉONARD : *Dialecte wallon vivant hors de Wallonie.*

O. JODOGNE : *Recherche d'une présentation des noms des communes et de leurs dépendances.*

De *samenstelling van de Commissie* is als volgt gewijzigd : De heer J. LEENEN, die op 29 juli 1976 overleden is, wordt als werkend lid opgevolgd door de heer J. GOOSSENS (K.B. van 1 april 1977). Ter vervanging van de heer J. GOOSSENS wordt de heer Johan TAELEMAN, assistent aan de Rijksuniversiteit te Gent, tot corresponderend lid verkozen. Ter vervanging van de heer A. BAGUETTE, die erelid werd (K.B. van 22 januari 1976), wordt de heer Lucien LÉONARD, op rust gesteld kolonel-apotheker, tot corresponderend lid verkozen. Beide benoemingen worden door M.B. (resp. 25 en 31 maart 1977) goedgekeurd.

Het *bestuur van de Commissie* voor de periode 1977-1979 werd als volgt samengesteld : dhr. A. GOOSSE, voorzitter van de Commissie; mevr. C. TAVERNIER-VEREecken, ondervoorzitster van de Commissie; dhr. P. RUELLE, voorzitter van de Waalse afdeling; dhr. A. STEVENS, voorzitter van de Vlaamse afdeling; dhr. F. DEBRABANDERE, secretaris van de Vlaamse afdeling; dhr. J.-M. PIERRET, secretaris van de Waalse afdeling; dhr. A. BOILEAU blijft als algemeen secretaris van de Commissie fungeren.

Publikaties van de Commissie : Deel L (1976) van de *Handelingen* is in december 1977 verschenen. Het bevat, buiten het gewone administratieve gedeelte, een gedetailleerd verslag van de viering van het 50-jarig bestaan van de K.C.T.D. met de tekst van de verschillende toespraken; verder een aantal belangrijke bijdragen : *De SVf-woordorde in zinnen met aanloop* door F. DEBRABANDERE; *Beschouwingen omtrent de assimilatieverschijnselen bij de nasalen in een Westvlaams dialect* door J. VANDROMME; *Toponymes hesbignons (Ve- à Vr-)* door J. HERBILLON, en het begin van de verhandeling *Le vocabulaire des actes originiaux rédigés en français dans la partie flamingante du comté de Flandre (1250-1350)* door R. MANTOU. Deel LI

(1977) van de *Handelingen* is in voorbereiding en zal hoogstwaarschijnlijk in december 1978 kunnen verschijnen.

De uitgaven van de Commissie werden regelmatig uitgedeeld aan alle instellingen, tijdschriften en personen met wie wij *ruilbetrekkingen* onderhouden. Honderdvijftig exemplaren van de *Handelingen* werden de wetenschappelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld voor vorsers en studenten die bijzonder belang stellen in dialectologische en naamkundige studies. Om financiële redenen hebben de *Göteborgs Universitetsbibliotek* en de *Cahiers de l'Institut de Linguistique de l'U.C.L.* een einde gebracht aan de vroeger bestaande ruilbetrekkingen met onze Commissie.

Inzake *straatnaamgeving en straatnaamverandering* werd de Commissie in 1977 geraadpleegd door 270 gemeenten, waarvan de namen hierna volgen : Aalst, Aarschot, Aartselaar, Alken, Alleur, Amay, Andenne, Anderlecht, Anhée, Ans, Anthisnes, Antoing, Antwerpen, Ardoois, Asse, Assenède, Aubange, Avelgem, Awans, Baarle-Hertog, Basse-Sambre, Beaumont, Beernem, Beerse, Begijnendijk, Berchem, Bergen, Beringen, Berlare, Berloz, Bernissart, Bertem, Beyne-Heusay, Bierbeek, Blankenberge, Blégny, Bocholt, Boechout, Bois-et-Borsu, Bonheiden, Boortmeerbeek, Borgerhout, Borgloon, Bornem, Boussu, Boutersem, Bree, Brugge, Brunehaut, Brussel, Burdinne, Chapelle-lez-Herlaimont, Chastre, Châtelet, Clavier, Colfontaine, Comblain-au-Pont, De Haan, Deinze, Denderbelle, De Panne, Destelbergen, Diest, Diksmuide, Dilbeek, Dilsen, Dinant, Dison, Doornik, Edingen, Eeklo, Engis, Erquennes, Esneux, Essen, Eupen, Evergem, Faimés, Falisolle, Farciennes, Fléron, Fleurus, Fraipont, Gavere, Geer, Geetsbets, Genappe, Genk, Gent, Glabbeek-Zuurbemde, Gooik, Grâce-Hollogne, Grez-Doiceau, Grobbendonk,

Haacht, Ham, Hamoir, Harelbeke, Hasselt, Hekelgem, Hélécine, Hensies, Herk-de-Stad, Hermalle-sous-Huy, Herstal, Herzele, Heusden-Zolder, Heuvelland, Hoboken, Hoegaarden, Hooglede, Horebeke, Houthalen, Huldenberg, Ichtegem, Ieper, Incourt, Jabbeke, Kapelle-op-den-Bos, Kaprijke, Kasteelbrakel, Kelmis, Knokke-Heist, Kontich, Kortemark, Kortenaken, Kortenbergh, Kruibeke, Laarne, Langemark, Lasne, Lebbeke, Ledegem, Libramont-Chavigny, Liedekerke, Lier, Lierde, Ligny, Lille, Limbourg, Lint, Linter, Lokeren, Londerzeel, Lontzen, Lovendegem, Lubbeek, Luik, Lummen, Maarkedal, Maizeret, Marche-en-Famenne, Mark, Meeuwen-Gruitrode, Melle, Merbes-le-Château, Merchtegem, Merchtem, Merelbeke, Merksem, Middelkerke, Mont-de-l'Enclus, Mont-Saint-Guibert, Moorslede, Morlanwelz, Mortsel, Namen, Neupré, Nevele, Nieuwerkerken, Nieuwpoort, Ninove, Nijvel, Ohey, Oombergen, Oostende, Oosterzele, Oostkamp, Opwijk, Ottignies-Louvain-la-Neuve, Oudenburg, Overijse, Pecq, Pepinster, Péruwelz, Perwez, Philippeville, Pittem, Pironchamps, Plombières, Pont-à-Celles, Poperinge, Puurs, Quaregnon, Raeren, Ranst, Ravels, Rebecq, Retie, Roeselare, Roosdaal, Rotselaar, Rouvroy, Rumst, Sankt Vith, Scherpenheuvel-Zichem, Schilde, Seilles, Seneffe, Seraing, 's-Gravenbrakel, Silly, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Amands, Sint-Eloois-Vijve, Sint-Eloois-Winkel, Sint-Genesius-Rode, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Lambrechts-Woluwe, Sint-Laureins, Sint-Lievens-Houtem, Sint-Niklaas, Sint-Pieters-Leeuw, Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Truiden, Sivry-Rance, Soumagne, Spa, Stekene, Tamines, Temse, Teralfene, Ternat, Tervuren, Tielt-Winge, Torhout, Tremelo, Tubeke, Turnhout, Verlaine, Verviers, Veurne, Vilvoorde, Virton, Vliermaalroot, Vorselaar, Wanze, Waregem, Wasseiges, Waterloo, Waver, Welkenraedt, Wommel, Westmalle, Wezet, Wilrijk, Wingene, Wommelgem,

Wortegem-Petegem, Wuustwezel, Yvoir, Zaventem, Zedelgem, Zele, Zemst, Zoersel, Zonhoven, Zottegem, Zoutleeuw, Zulte. Het hoge percentage gemeentebesturen, die in 1977 op onze Commissie een beroep hebben gedaan, is toe te schrijven aan de gemeentefusies. De meeste nieuwe fusiegemeenten zagen zich gedwongen een groot aantal straatnamen aan te passen of te wijzigen om homonymie te voorkomen.

Een aanvraag strekkende tot wijziging van de nieuwe gemeentenaam „De Haan” tot „Den Haan” werd gunstig geadviseerd, want de Commissie is van oordeel, dat, om historische redenen, en gelet op de parallelle gevallen in Nederland (Den Haag, Den Bosch, enz.) de spelling Den Haan te verantwoorden is.

De Commissie heeft de *taalkundige revisie van de geografische namen van de stafkaarten*, die door het Nationaal Geografisch Instituut uitgegeven worden, voortgezet. Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde te Leuven, onder leiding van de heer K. ROELANDTS, 672 toponiemen onderzocht, die in de dossiers van de volgende 51 gemeenten voorkomen : Alveringem, Avelgem, Begijnendijk, Bever, Beveren, Boortmeerbeek, Brakel, Deerlijk, Desselgem, Gavere, Geeraardsbergen, Gullegem, Haacht, Harelbeek, Herent, Herne, Heule, Holsbeek, Horebeke, Hulste, Izegem, Kampenhout, Keerbergen, Kluisbergen, Kortrijk, Kuurne, Lendelede, Leuven, Lierde, Maarkedal, Menen, Ooigem, Oostrozebeke, Oudenaarde, Poperinge, Rijmenam, Ronse, Rotselaar, Sint-Eloois-Winkel, Sint-Lievens-Houtem, Spiere-Helkijn, Tremelo, Veurne, Vichte, Waregem, Wevelgem, Wortegem-Petegem, Zingem, Zottegem, Zwalm, Zwevegem.

De Waalse afdeling, onder leiding van de heer J. HERBILLON, heeft 543 toponiemen onderzocht, die in de dos-

siers van 25 gemeenten voorkomen : Antoing, Ath, Belœil, Braine-le-Comte, Brugelette, Brunehaut, Celles, Chièvres, Ellezelles, Enghien, Estampuis, Flobecq, Frasnes-lez-Anvaing, Lens, Lessines, Leuze-en-Hainaut, Mont-de-l'Enclus, Mouscron, Pecq, Péruwelz, Rumes, Silly, Soignies, Templeuve, Tournai.

Met verschuldigde hoogachting,

Luik en Leuven, 31 januari 1978.

De Secretaris,
A. BOILEAU.

De Voorzitter,
A. GOOSSE.